

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA HUDEBNÍ KULTURY

90 let Českého rozhlasu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vojtěch Cimpl

Specializace v pedagogice, Popularizace hudební kultury

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Romana FEIFERLÍKOVÁ, Ph.D.

Plzeň, 2014

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 15. dubna 2014

.....

vlastnoruční podpis

Obsah

Úvod.....	2
1. Vznik rozhlasu.....	3
2. Počátky rozhlasového vysílání v Československu	5
3. Vysílání do zahraničí.....	8
4. Rozhlas během druhé světové války	9
5. Boj o rozhlas:.....	12
6. Poválečný rozhlas.....	13
7. Svobodná Evropa	14
8. Dramaturgie poválečného rozhlasu na našem území	16
9. 60. až 80. léta v Československém rozhlase.....	20
10. Vznik nových stanic	22
11. Rozhlas po roce 1989	24
12. Vývoj regionálních stanic.....	26
12.1. Stanice Brno	27
12.2. Stanice Plzeň	29
13. Český rozhlas v novém miléniu	32
13.1. Český rozhlas dnes	33
Závěr.....	35
Resumé	36
Literatura a prameny	37
Seznam příloh.....	39
Přílohy	I

Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybral devadesátiletý život Českého rozhlasu. Za tuhle dobu si prošel šťastnými i tragickými událostmi. Vždy byl s námi u zlomových momentů dějin minulého století a provedl posluchače osvobozujícím přelomem milénia. Stejně jako každý, kdo se dožije takto požehnaného věku, se i rozhlas neustále vyvíjel, učil a postupem času také inspiroval své okolí.

V práci jsem se snažil, kromě shrnutí velmi zajímavé historie této instituce, zaměřit především na hudební dramaturgii v několika stěžejních obdobích vývoje rozhlasu. Všemu ale předcházela samotný vynález tohoto média a bez připomenutí technického sestavení prvních radiových vysílačů a přijímačů by tato práce nemohla být ucelená. Vzhledem k tomu, že byl rozhlas, díky neustálým omezením shora, velmi brzděn, je důležité srovnání domácího vysílání a vysílání z exilu. Porovnání se zahraničím nešlo opomenout ani v samých počátcích pravidelného vysílání, kdy se v rozmezí několika let zrodilo z malé chatrče v Británii světoznámé British Broadcasting Corporation (dále jen BBC) a u nás z plátěného stanu o několik měsíců později Radiojournal.

Práce se také zaměřuje na odvahu pracovníků, jenž pomocí rozhlasu bojovali proti bezpráví a někteří pro tuto instituci dokonce položili svůj život. Celkovou provázanost rozhlasu se společností a s politickým systémem vyvažuje rozepsání vývoje dramaturgických postupů a především nástup nových technologií, které zcela změnilu podobu Českého rozhlasu. Změnilo se nejen vnímání posluchačů, ale rozšířily se i možnosti konzumace rozhlasového obsahu především díky internetu. Ten pomohl rozhlasu dostat se do mobilních zařízeních posluchačů a poskytl i dostatek místa pro rozsáhlý archiv.

1. Vznik rozhlasu

„Přenést lidský hlas a hudbu bez drátů? Jen tak vzduchem? Zázrak, nebo podvod? Tak se ptali před sedmdesáti lety zvědavci na prvních veřejných posleších a lezli pod stůl, na němž stál rozhlasový přijímač, aby se přesvědčili, zda tam není ukryt gramofon. Dnes samozřejmost, která ještě nedávno, před pouhými sedmdesáti lety, byla sledována jako zázrak, někým jako nepřátelská hračka, jinými pak jako technická novinka, která pomůže přetvořit svět.“¹

Rozhlas je zařízení určené pro jednosměrný přenos zvuku na dálku. Hovorovějším názvem se také označuje jako rádio. Tento výraz je převzatý ze zahraničí a souvisí s radiací (záření). Ta má ve spojitosti s rozhlasem charakterizovat způsob, jakým se do vysílače rozvádí elektřina. Nicméně mnohem přesnější a správně použitý výraz je rozhlas, jenž charakterizuje onu instituci, která se stará o šíření informací či hudby k posluchačům. Nejdůležitějším médiem k přenosu jsou vysokofrekvenční elektromagnetické (radiové) vlny². Mohou se použít také metalické linky a v posledních letech se rozhlas šíří i pomocí internetu a vysíláním ze satelitních družic.

Rozhlas jako takový se pomalu začal rodit v druhé polovině 19. století. K jeho objevu nejvíce přispěli James Clerc Maxwell, Nikola Tesla, Alexander Štěpanovič Popov a Guglielmo Marchese Marconi. Největší přínos J.C. Maxwella spočíval v teoretické předpovědi existence elektromagnetických vln, díky kterým se šíří rozhlasové či televizní vysílání. Jeho teorii převedl Popov do praxe při pokusu z trochu jiného oboru, když byl požádán, aby na petrohradské meteorologické stanici sestavil přístroj, jenž by registroval bouřky. Přišlo se na to, že tento „bleskojev“, jak byl v té době přístroj nazýván, dokáže zaregistrovat nejen bouřky, ale i umělé záblesky, krátké a dlouhé - telegrafické tečky a čárky. Tento překvapivý objev demonstroval členům Ruské fyzikálně technické společnosti. Zařízení bylo tvořeno anténou (bleskosvod), kohererem³, telegrafním relé a zvonkem. V době kdy Popov úspěšně předváděl svůj vynález, již několik let na podobných pokusech pracoval také G. M. Marconi, který je dodnes považován za autora bezdrátového telegrafu - původního způsobu radiového spojení.

¹ PACOVSKÝ, Jaroslav. Na vlnách rozhlasu: (1923-1993). Vyd. 1. Praha: Český rozhlas, 1993, 158 s

² Rádiové vlny (rádiové záření) je část spektra elektromagnetického záření s vlnovými délkami od 1 milimetru až po tisíce kilometrů. Vzniká nejčastěji v obvodu střídavého proudu, k němuž je připojena anténa.

³ Koherer je jeden z prvních detektorů elektromagnetických vln, první prakticky použitelný pro zachycování signálů na velké vzdálenosti. Umožnil rozvoj bezdrátové telegrafie a vedl k dalším objevům na tomto poli.

Každý vynález by však měl mít praktické využití a toho se těžko dosáhne bez jeho popularizace a předvedení lidem. O to se nejvíce zasloužil americký vědec Nikola Tesla, který v roce 1893 uskutečnil první veřejnou ukázkou radiového spojení. V jeho stopách pokračoval Reginald Aubrey Fessenden, který na Štědrý den roku 1906 popřál pokojné Vánoce námořníkům či Lee de Forest, jenž se zasloužil o vůbec první rozhlasový přenos živé hudby. Jednalo se o operu Carmen uvedenou v Metropolitní opeře v New Yorku a tato událost se dá v historii rozhlasového vysílání označit za skutečný průlom. Jelikož u vynálezu rozhlasu stálo hned několik předních vědců 19. a 20. století, nelze s přesností označit jeho jediného otce. Označit titulem „matka rozhlasových stanic“ ovšem můžeme stanici KBKA Pittsburgh, která jako vůbec první v historii začala v roce 1920 pravidelně vysílat. To byl obrovský impuls pro ostatní státy, aby se Pittsburghu vyrovnaly. To platilo i pro v té době mladičkový stát Československo.

2. Počátky rozhlasového vysílání v Československu

V roce 2013 oslavil Český rozhlas významné devadesátileté jubileum. Před vznikem rozhlasu, tak jak ho známe dnes, se ovšem muselo odehrát několik velmi důležitých historických pokusů, které dokázaly perspektivu tohoto nově rodícího se média. Šlo o první pokusy s radiotelegrafií. Radiotelegrafie⁴ na začátku 20. století znamenala průlom v tehdejších možnostech komunikace. Přišla v ten nejlepší možný čas, jelikož vlivem první světové války, byl náš nově vzniklý stát doslova odstřižen od světa a proto byla možnost bezdrátové komunikace společností přijímána jako obrovský pokrok. Na něm se podílel především prof.dr. K. Domalípa a ing. L. Šimek. První předvedení bezdrátové komunikace bylo u nás zrealizováno v roce 1908 v rámci Obchodní a průmyslové výstavy v Praze.

Testovací radiofonické pokusy se odehrály za dalších deset let díky radiotechnické laboratoře dr. Augustina Žáčka a vojenským technikům Stálé vojenské radiostanice I/1, jež se tehdy nacházela na Petříně. Několik technických nadšenců v čele s ing. Šimkem stanici sestavili a uvedli v chod. Její výroba byla závislá na shánění velkého množství nejrůznějších součástek, ale nakonec se jim provizorní stanici skutečně zprovoznit podařilo. Vysílač měl z dnešního pohledu velmi slabý výkon (2,5 kW). Tehdejší zákony řadily veškeré radiostanice pod vojenskou správu a proto i tu petřínskou měla na starost stálá vojenská posádka. Na tom, vzhledem k době, nebylo nic divného, jelikož se podobné přístroje používali výhradně ke komunikaci ve vojenské sféře, například k vysílání a příjmu důležitých zpráv ministerstva zahraničí. Po prokázání funkčnosti tohoto pracoviště jej začaly pravidelně využívat někteří úředníci cizích států akreditovaní v Praze. Stanice se uplatnila jako zdroj aktuálních informací ze zahraničí čímž se velmi jednoduše udržoval kontakt s okolním světem.

Začátkem roku 1919 došlo k vcelku významné změně. Radiostanice byla opatřena zbrusu novou anténou pro příjem a vysílání signálu. Navíc změnila místo svého působiště. Ze sklepa petřínské rozhledny byla přestěhována do objektu vozatajského praporu za Hladovou

⁴ Radiotelegrafie odstranila kabely jako extrémně limitující faktor rozvoje sítě. V tuto chvíli bylo možné prakticky okamžitě zřídit telegrafní pracoviště a přijmout (ale i vyslat) zprávu v kterémkoliv místě v dosahu vysílače. Obsluha radiotelegrafní stanice byla ale náročnější, než obsluha stanice propojených kabely. Zatímco kabelogramy se automaticky zapisovaly na papírovou pásku a bylo možné je číst se zpožděním a originál zprávy archivovat, u radiotelegrafního spojení musel být operátor přítomen a musel být schopen v reálném čase zprávu vysílanou v Morseově abecedě dekódovat a zapisovat.

První bezdrátový přenos mluveného slova uskutečnil slovenský katolický kněz, malíř a vynálezce Jozef Murgaš 23.11.1905, na vzdálenost asi 30 km mezi městy Wilkes-Barre a Scranton, v Pensylvánii. Dne 10.05.1904 mu federální patentový úřad ve Washingtonu k vynálezu přidělil dva patenty.

zdí . Nově vylepšené zařízení konečně umožnilo, aby se onoho roku 1919 mohlo odehrát historicky první radiotelefonické vysílání a zároveň byl také uskutečněn druhý pokus s vysíláním hudby střídané mluveným slovem. Z dramaturgického hlediska šlo o předchůdce rozhlasových pořadů dnešní doby. Těžko by se v té době hledala lepší příležitost než-li první výročí vzniku Československé republiky. V tento den byl z vojenské vysílací stanice odvysílán první rozhlasový pořad, složený ze slova a hudby. Na pravidelné vysílání si však Československo muselo počkat ještě další čtyři roky, kdy se 18. května 1923 ve 20:15 začalo pravidelně vysílat z onoho legendárního stanu.

Tento smělý začátek zařadil Československo mezi hrstku evropských zemí, ve kterých v této době vzniklo pravidelné vysílání. Například světoznámá anglická British Broadcasting Corporation (BBC) nás předběhla o pouhý rok. Zrození pravidelného vysílání u nás měli na svědomí Miloš Čtrnáctý, člen Spolku českých žurnalistů, Eduard Svoboda, podnikatel v oblasti radiotelefonie a Ladislav Šourek, ředitel firmy pro výrobu rozhlasových přijímačů Radioslavia. Díky nim mohla vzniknout společnost Radiojournal, československé zpravodajství radiotelefonické, spol. s.r.o. Tato společnost se však v roce 1925 potýkala s finančními problémy a pro její záchranu bylo nutné angažování státu prostřednictvím ministerstva pošt. Stát získal nadpoloviční podíl, což společnost zachránilo, a díky tomu mohl zlevnit také koncesionářský poplatek.⁵

Miloš Čtrnáctý v nově vzniklé společnosti zastával post ředitele programu a stal se tak historicky prvním šéfem dramaturgie rozhlasového vysílání u nás. *Koncipoval základní složky vysílání, které tak už tehdy v hlavních obrysech odpovídaly dnešní podobě programu. V prosinci 1924 zavedl vysílání zpráv České tiskové kanceláře, odstartoval pravidelné pořady hudební, o něco později slovesné, byl iniciátorem prvního sportovního přenosu (boxerské utkání 2. 8. 1924) a přenosu operního představení ze scény Národního divadla v roce 1925. Na základním rozvržení jednotlivých rozhlasových funkcí a typů pořadů se jeho tvůrci poměrně rychle shodli. Sporné momenty se však posléze objevily v názorech na míru zábavnosti programu. V prvních dvou letech působení v roli programového šéfa věnoval M. Čtrnáctý pozornost především hudebnímu programu. Zpočátku nechoval přílišnou důvěru v možnosti uměleckého slova zprostředkovaného rozhlasovým vysíláním. Výraznější nástup tohoto oboru se váže až na příchod hlasatele Adolfa Dobrovolného (1925). Při tvorbě*

⁵ Poplatky za rozhlasové vysílání byly vybírány již od roku 1924 a bylo potřeba, aby vlastník rozhlasového přijímače získal od státu povolení (koncesi) na to že může přijímač vlastnit a používat. Za toto povolení se muselo platit a odtud vzniká onen pojem koncesionářské poplatky.

hudebního programu těžil Čtrnáctý ze svých bohatých osobních kontaktů a přivedl před mikrofon řadu předních hudebních interpretů - instru-mentalistů i pěvců. Pořady obsahovaly kvalitní výběr z repertoáru vážné hudby. Ve snaze zachovat vysokou kvalitu hudebních relací vyloučil však a priori některé žánry jako nízké a málo zušlechťující. Neuznával např. lehkou taneční hudbu, pohrdlivě se zmiňuje o jazzu. Konzervativní skladba hudebního programu se stala předmětem kritiky jak ze strany vedení Radiojournalu, tak veřejnosti. Když byl v roce 1926 do role vedoucího hudebního odboru angažován mladý profesor pražské konzervatoře dr. Jaroslav Krupka, který se stal kritikem podoby hudebního vysílání, M. Čtrnáctý za půl roku po sérii neshod na svou programovou funkci rezignoval.⁶

Pan Svoboda se vzhledem ke svým dlouholetým technickým zkušenostem v oblasti radiotelefonie ujal místa technického ředitele a nutno podotknout, že oba pánové byli skutečně muži na svých místech. Svoboda vystudoval elektrotechniku v Německu a brzy se začal věnovat podnikání v oblasti filmu. V roce 1918 stál u zrodu filmového obchodu na Slovensku a stal se ředitelem syndikátu filmových půjčoven v Bratislavě. O dva roky později založil spolu s Milošem Havlem akciovou společnost filmových továren AB na Vinohradech. Jeho obchodní aktivity v oboru filmového průmyslu byly natolik úspěšné, že byl v roce 1921 pověřen americkou filmovou společností Universalfilm Manufacturing zastupováním jejích obchodních zájmů ve střední Evropě. Právě díky těmto bohatým aktivitám se mohl seznámit s Milošem Čtrnáctým a založit Radiojournal. Pouze společnost k rozšíření nového media nestačila a bylo zásadní vytvořit širokou síť radiopřijímačů v domácnostech. Naštěstí po roce 1925 nebyl problém technická zařízení související s rozhlasem sehnat. Specializovaných obchodů v našich městech bylo dokonce kolem osmi set. Našli se samozřejmě i tací, kteří se rozhodli koncesi neplatit a přijímač si vyrobili po domácku. V tomto období se však dění netočilo pouze kolem domácího vysílání, prvních pokusů se dočkalo také vysílání za hranice naší země.

⁶ http://www.rozhlas.cz/rozhlasovahistorie/lide/_zprava/ctrnacty-milos--694091

3. Vysílání do zahraničí

V lednu 1924 si rozhlas odbyl svou další významnou premiéru. Byl odvysílán pořad v angličtině a esperantu určený posluchačům v zahraničí. Vzhledem k poměrně napjaté době bylo vysílání do zahraničí výborným nástrojem, jak správně propagovat náš stát. České vysílání do zahraničí bylo poprvé testováno v letech 1924 - 1927. Postarala se o něj firma Elektra pomocí krátkých vln a vysílání dorazilo až do Velké Británie. Význam vysílání do ostatních států si brzy uvědomilo také ministerstvo zahraničí a myšlenka byla jednoduchá. Co nejrychleji zprovoznit pravidelné vysílání, které by bylo dobře slyšitelné na co největší vzdálnosti. Rozhlas díky tomu získal mnohem větší důležitost v propagaci i v ochraně státu. Nicméně nemyslelo se pouze na politické otázky, ale i na ty kulturní.

V roce 1925 společnost Radiojournal odvysílala první přímý přenos koncertu České filharmonie, první přímý přenos bohoslužby a první přímý přenos projevu prezidenta T. G. Masaryka. Vzhledem k tomu, že Československá republika byla národnostně smíšeným státem, bylo zahájeno vysílání pro německou, maďarskou a rusínskou menšinu. Program vysílání do zahraničí byl však nepravidelný a tvořili ho nejčastěji přednášky v cizích jazycích. Ty však nebyly dostatečnou zbraní a opravdovou moc v tomto ohledu, ukázal náš rozhlas až v polovině třicátých let, kdy vzniklo pravidelné zahraniční vysílání do Evropy i USA. 31. srpna 1936 zahájila společnost Radiojournal vysílání na krátkých vlnách. Vysílalo se v pěti jazycích 4 hodiny denně. Do konce 30. let objem vysílání několikanásobně vzrostl. Hlavní význam vysílání do zahraničí shrnul v roce 1936 tehdejší ministr pošt a telegrafů Alois Tučný: *"Poděbradský rozhlasový vysílač bude doplňkem československé všeobecné rozhlasové sítě a jeho vysílání bude tedy opatřovat rozhlasová společnost Radiojournal. Je samozřejmé, že stanice bude užívat hojnou měrou - podobně jako je tomu u cizích krátkovlnných vysílání - státně propagačních zpráv a informací pro cizinu v hlavních světových jazycích, jakož i vysílání zvláštních pořadů pro zahraniční Čechy a Slováky, usedlé v zemích, kde naše rozhlasové stanice není slyšet. Poslání nové krátkovlnné stanice bude i jinak významné - otevře naší kultuře, zejména naší hudbě, nové brány do světa a umožní, abychom v ušlechtilém závodění s jinými evropskými státy ukázali, do jaké míry dovedeme přispívat k rozkvětu všelidské vzdělanosti."*⁷

⁷ <http://www.radio.cz/cz/static/historie-radia-praha/vznik-vysilani-do-zahranici>

4. Rozhlas během druhé světové války

Po okupaci Československa a vzniku Protektorátu Čechy a Morava v roce 1939 byl rozhlas sloučen s německým protektorátním vysíláním do skupiny Sendegruppe Böhmen und Mähren. Stejně jako československý film, tak i rozhlas, přejmenován na Rozhlas Čechy - Morava, nyní podléhal pod německé ministerstvo propagandy vedené Josephem Goebbelsem. Pracovníci židovského původu museli odejít, další byli nuceni podřídit se říšské propagandě. Vzhledem k poválečnému vývoji politické situace v tehdejší protektorátní režimu se několik rozhlasových osobností rozhodlo bojovat právě pomocí rozhlasu. Nicméně možné to bylo jedině z druhé strany barikády respektive ze zahraničních stanic a ke výraznému slovu se tehdy dostala britská BBC.

BBC je rozhlasová a televizní společnost plnící funkci veřejnoprávního vysílání ve Velké Británii. Dala by se přirovnat k naší České televizi a rozhlasu, nicméně ne svojí kvalitou, ale spíše funkcí. Kvalitativně se od ní místní veřejnoprávní média mají stále co učit. BBC je všeobecně uznávána pro nadstandardní kvalitu a objektivitu svého zpravodajství. Byla založena pod jménem British Broadcasting Company roku 1922, od roku 1927 nese jméno British Broadcasting Corporation. Vznik jejího vysílání je spojen s pokusnou rozhlasovou stanicí 2MT v odstavené vojenské chatrči, která se nacházela ve vesnici Writtle u Chelmsfordu v hrabství Essex východně od Londýna. Po první světové válce tuhle testovací stanici založil Marconi a položil tak základní stavební kámen ke vzniku BBC. Pravidelné vysílání bylo zahájeno 15. června roku 1920. Původní program byl tvořen recitacemi a koncerty především operní hudby. Ovšem aby mělo vysílání nějaký globální význam, bylo zapotřebí mezi potencionální posluchače dostat co nejvíce radiových přijímačů, stejně jako v případě našeho vývoje. Marconi měl ale pozici o něco těžší, musel oslovit a především přesvědčit několik firem o potenciálu rozhlasu a ty následně začaly přijímače vyrábět ve velkém. V květnu roku 1922 se Marconiho firma spojila s dalšími zájemci o investice do vysílání a tak vznikla BBC. Postupem času si, především díky kvalitnímu vysílání opřeného o pravdivé informace ze světa, stanice vydobyla neutuchající respekt mezi posluchači, který přetrval až dodnes. Milan Kocourek ve své knize *Volá Londýn*⁸ připomíná vtipný přídomek, kterým Britové stanici označují. Již od nepaměti jí totiž říkají „tetička“ (anglicky auntie), což skvěle ilustruje vztah britských posluchačů ke svému zdroji informací. Dalo by se říci, že ke své „tetičce“ cítí podobný typ respektu jako ke své královně. Patří jednoduše k národnímu

⁸ *Volá Londýn: historie českého a slovenského vysílání BBC : (1939-2006). Editor: Milan Kocourek. Praha: Ottovo nakladatelství, 328 s. ISBN 978-80-7451-318-3.*

kulturnímu dědictví. Nemyslím si, že lze oddanost britských posluchačů ke své BBC přirovnávat ke vztahu Čechů k Českému rozhlasu. Navíc vzhledem k věhlasu jakou ve světě tato stanice má, se ani nelze divit pozitivnímu vztahu celé Velké Británie k této instituci.

K budování BBC určitou měrou přispěli i českoslovenští pracovníci, kteří měli na starost vysílání z Londýna. Jeho zrod se datuje k 6.9. 1939, krátce po vypuknutí druhé světové války. Vysílání začalo oficiálním prohlášením od Josefa Kosiny, kterým reagoval na vpád německých vojsk do Polska. Prohlášení znělo takto. „*Neklesejte na mysl, vydržte novou vlnu násilí a zůstaňte věrni odkazu Tomáše Masaryka.*“⁹ Bylo prakticky nemyslitelné, aby něco podobného zaznělo v tehdejší protektorátním rozhlase, ale ve svobodné BBC to naštěstí problém nebyl. Toto prohlášení navíc potvrdilo, jak důležitou zbraní ve válce i v dalších letech rozhlas bude. Vysílání na vlnách BBC v češtině a ve slovenštině bylo dvojí. Kromě klasického vysílání redakce BBC, do mikrofonů pravidelně promlouvala československá vláda v exilu. Bohužel pro hudební kulturu plnil rozhlas v této době spíše politickou funkci a hudba musela ustoupit do pozadí. Nejinak tomu bylo ani na našem území, kde drželi Němci náš rozhlas pevně ve svých rukou.

Němci byli s převzetím rozhlasových stanic skutečně rychlí a důkladní. Ihned po invazi a následném utvoření Protektorátu převzali nadvládu nad klíčovými stanicemi v Mělníku, Brně a Moravské Ostravě. Stanice v Mělníku se přejmenovala na Říšský vysílač Čechy. Brněnský rozhlas sice vysílal od 1.5.1939 ze sedmdesáti procent český program, nicméně nacističtí vedoucí a jejich pomocníci přísně sledovali texty, jejich interpretaci a snažili se zamezit nejruznějším podtextům. S touto výzvědnou prací jim pomáhali také němečtí posluchači, znající český jazyk. Češi se k podobné spolupráci propůjčili jen výjimečně a většinou pod nátlakem. Cenzura se samozřejmě nejvíce dotkla informací z aktuálního dění nicméně postupem času prorostla i do hudby.

Hudby se cenzura nejvíce dotkla dva roky po vypuknutí válečného konfliktu. Oficiálně vyšlo několik striktních seznamů se zakázanou hudbou. Na těchto černých listinách se objevilo 7 zakázaných a dalších 66 částečně zakázaných autorů a k nim bylo vybráno 59 titulů hudebnin a dalších 35 vinylových desek. Z jakéhokoliv hudebního života byli logicky vyřazeni Židé, ale zákazy se týkaly také árijských umělců, kteří si dovolili použít texty

⁹ *První prohlášení v češtině na BBC. ŽÁK, Michal. Televizní vysílání BBC slaví sedmdesátku [online]. 2006 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/televizni-vysilani-bbc-slavi-sedmdesatku-fgd-/zahranicni.aspx?c=A061101_123507_zahranicni_miz*

židovských autorů. Z českých skladatelů byl zakázán například Bohuslav Martinů, Rudolf Friml a Jaroslav Ježek.

Velký vliv na posluchače mělo uvedení celého díla Bedřicha Smetany a v neposlední řadě také záslužná práce Mirko Očadlíka při prezentaci a výkladech národní klasiky. Mirko Očadlík je vůbec jednou z nejdůležitějších osobností té doby, který formoval rozhlasovou dramaturgii po hudební stránce. Pražský rozhlas byl mimo jiné Mirko Očadlíkovi skvělým nástrojem na vylepšení jeho již tak nadprůměrných rétorických schopností. Jeho projevy již z počátku třicátých let jsou neodmyslitelně spjaty s utvářením podoby vysílání. A právě díky nápaditému a přesvědčivému projevu se do myslí posluchačů zapsal jako uznávaný popularizátor hudby, který svou originalitou a humorem při rozhlasových projevech bavil celý národ i v dobách nejtěžších. Mirkovým důležitým poselstvím byl silný vztah k české hudbě, kterou vysloveně miloval a snažil se díky ní neustále připomínat, jaký má tento národ kulturní bohatství. Svou dokonalou rétoriku nepředváděl pouze za rozhlasovým mikrofonem, ale i na častých přednáškách, které pro posluchače dotvářely celistvý obraz jejich rozhlasového hrdiny. A zde například vznikla spolupráce s rozhlasovou klavíristkou Věrou Řepkovou, se kterou dlouhodobě pracoval na provedení celé klavírní tvorby Bedřicha Smetany. A Bedřich Smetana se díky němu ozýval z radiových přijímačů i během květnové revoluce v roce 1945, kdy „pouštěl“ *Mou Vlast*¹⁰. To však byla asi jediná pozitivní věc na jinak tragickém boji o rozhlas, který se stal prakticky nejdůležitější událostí pražského povstání.

¹⁰ *Má vlast* je cyklus šesti symfonických básní s mimohudební tematikou českého skladatele Bedřicha Smetany, inspirovaný českou historií, legendami a krajinou. Jednotlivé části *Mé vlasti* jsou *Vyšehrad*, *Vltava*, *Šárka*, *Z českých luhů a hájů*, *Tábor a Blaník*. Jedná se o Smetanovo vrcholné dílo, které vzniklo v letech 1874 až 1879, kdy byl již zcela hluchý.

5. Boj o rozhlas:

Plány na osvobození rozhlasu vypracovali pod vedením štábního kapitána Valtra už v dubnu 1945 pražští policisté. Za pomoci českých zaměstnanců rozhlasu si zjistili síly Němců, jejich rozmístění v hlavní budově a počet a výzbroj hlídek SS. Velitel revíru v Jindřišské ulici a vedoucí boxerské sekce policistů praporčík Hladík dostal za úkol sestavit z nejlepších boxerů údernou četou. Kapitán Palička zas sestavil četou z vězeňského oddílu policistů, kteří měli zkušenost s bojem v budovách. Pražské povstání a s ním spojený boj o rozhlas se odehrál 5. května 1945. Trval čtyři vypjaté dny plné nepokojů, jenž si vyžádaly osmdesát devět českých životů. Toho osudného dne v šest hodin ráno se z rozhlasu ozývají výhradně české a zakázané písně. Vše navíc okořenila dnes již legendární věta Zdeňka Mančala: „Je právě sechš hodin.“ Sled těchto protiněmeckých odkazů rozpoutal boj mezi jednotkou německé armády a českými povstanci, kteří společně s policisty vzápětí spěchali k budově rozhlasu na pomoc. Zaměstnanci prozíravě sundali všechny německé cedulky na dveřích, čímž naprosto dezorientovali proudící německou jednotku, která měla dle rozkazů eliminovat jakýkoliv pokus o revoluci. Kolem poledne v budově došlo k opravdu těžkému boji. Naštěstí naši policisté byli na boj o rozhlas připraveni už měsíc dopředu. Již od dubna mapovali kolik se v okolí rozhlasu pohybuje Němců a jak jsou vyzbrojeni. Pod záminkou přípravy pořadu o kapesních zlodějích si navíc měli možnost důkladně projít interiéry budovy, aby v následném boji měli výhodu. Z éteru se neustále ozývalo volání o pomoc, díky kterému k rozhlasu přijížděli další povstanci a v budově bojovali o každý metr. Nakonec přijeli i příslušníci vojska a v šest večer byla německá strana donucena kapitulovat. Boj se však protáhl na další tři dny, kdy se Němci snažili budovu neúspěšně vybojovat zpět všemi prostředky. Nasadili tanky a dokonce se pokusili i o několik bombových útoků ze vzduchu. Těsně před tím než vysíleným českým povstalcům došla munice, přijela ruská armáda a 8. května mohl Československý rozhlas začít opět svobodně vysílat. Praha si v tomto ohledu drží jedno unikum. Jako jediná z měst, ve kterých se odehrávaly boje druhé světové války za osvobození, nepřestala vysílat. Díky tomu mohl rozhlas sehrát stěžejní roli v motivaci českých občanů, aby neohroženě vyrazili do boje proti okupantům a zároveň mohla fungovat velmi dobrá organizace celého boje.¹¹

¹¹ http://www.rozhlas.cz/rozhlasovahistorie/bitva/_zprava/ctyri-dny-bitvy-o-cesky-rozhlas--705055

6. Poválečný rozhlas

Po převzetí moci komunisty v roce 1948 byl Československý rozhlas zestátněn. Takzvané znárodnění se však nedotklo pouze rozhlasu. Stejný osud měla například Česká filharmonie, kinematografie či gramofonový průmysl. Rostoucí vliv státu na tyto instituce s sebou nesl snahu kontrolovat obsah, který je rozhlasem či tiskem zveřejňován. Od května 1945 v Československu neexistovala cenzura, nicméně spory mezi jednotlivými politickými stranami, které nedlouho po válce vznikly, doslova vybízeli k založení instituce oficiální cenzury, která by fungovala podle přesně stanovených pravidel. Dříve, než byl založen plně funkční cenzurní úřad, se v únoru 1948 zmocnili vlády komunisté a vytvořili prosovětský, totalitní stát, který existoval až do listopadu 1989. Krátce po únoru 1948 s uspokojením poznamenal tehdejší ministr informací Václav Kopecký, že nyní komunistická strana plně ovládá všechny sdělovací prostředky a celou kulturu, včetně výrobních procesů¹². Od roku 1951 dostaly jednotlivé noviny a rozhlas cenzurní redaktory. Šéfredaktor rozhlasu musel předkládat cenzuře veškerý materiál, který se měl objevit v éteru. Pouze texty, které obdržely od cenzury evidenční číslo, směly být zveřejněny. Komunistický režim se také snažil rušit vysílání západních rozhlasových stanic v češtině a ve slovenštině. Ve spolupráci s východoevropskými spojenci rychle vybudoval síť rušiček. Západní rozhlasové vysílání v češtině a slovenštině bylo rušeno až do sklonku roku 1988.

Spousta obyvatel prahnoucích po skutečné svobodě se rozhodla zemi opustit. Prakticky se opakovala situace ze začátku druhé světové války. Někteří byli velmi zklamaní z toho, že by ani po válce neměl být český stát svobodný a samostatný. Velká část z nich měla především strach z rostoucího vlivu Ruska a totalitního režimu na svobodný život občanů. Někteří komunistickou nadvládu neunesli natolik, že se s ní rozhodli bojovat „z venku“ právě pomocí zahraničního rozhlasu. V té době to byla nejspíše jediná schůdná cesta jak občany alespoň trochu udržet v objektivitě a zároveň v kontaktu s okolním světem. A ke slovu se opět dostalo české vysílání na BBC, jenž zpočátku nejvíce přispělo k boji s cenzurou a poválečnou propagandou.

¹² ČULÍK, Jan. *Historie cenzury v Čechách [online]. 2001 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <http://www.britskelisty.cz/9808/19980810d.html>*

7. Svobodná Evropa

Jelikož tedy byla po druhé světové válce svoboda Československa stejně v nedohlednu jako v době Protektorátu Čech a Moravy, byly tehdejší československé osobnosti v exilu nuceny důrazně zareagovat. Rok po únorovém převratu (25. února 1949) byla založena Rada svobodného Československa (RSC). Text její ustavující deklarace, který napsal novinář Ferdinand Peroutka zněl takto: „*Náš lid chce být svoboděn. Není svoboděn. Opět bude svoboděn. Vlast, umlčená všemi krutými a rafinovanými prostředky moderní hrůzovlády, nemůže mluvit. Budeme mluvit za ni.*“¹³ Deklarace mimo jiné upozorňovala na nebezpečí sílící komunistické propagandy a dezinformací.

S cílem reagovat na tyto hrozby v červnu 1946 z iniciativy představitelů amerického ministerstva zahraničí a Ústřední zpravodajské služby (CIA) vznikla Národní rada pro Svobodnou Evropu (později Výbor pro Svobodnou Evropu). Na jejím formování se podíleli představitelé RSC Petr Zenkl¹⁴, Jan Bervida¹⁵, Julius Firt¹⁶ a Ferdinand Peroutka¹⁷. Rada připravovala vznik rozhlasové stanice se sídlem v tehdejší západní Německu. Za pomoci finančních prostředků USA se tak mohla zrodit Svobodná Evropa. První půlhodinový zkušební program Rádía Svobodná Evropa (Radio Free Europe, RFE) byl odvysílán z nákladního auta u československých hranic v létě 1950. Řádné vysílání RFE se již z bavorského Mnichova přihlásilo 1. května 1951 legendární větou: „*Volá hlas svobodného Československa, rozhlasová stanice Svobodná Evropa.*“¹⁸ Od prvních dnů svého vysílání Svobodná Evropa nabízela plnohodnotný celodenní program se schématem, v mnohém formálně podobným Československému rozhlasu, ale s diametrálně odlišným obsahem.

Se vznikem vůbec prvního, československého vysílání Svobodné Evropy jsou neodmyslitelně spjata také jména Jaroslava Pecháčka a Pavla Tigrida

¹³ JUNEK, Marek. *Svobodně!: Radio Svobodná Evropa 1951-2011*. 1. vyd. Praha: Radioservis, 2011. ISBN 978-808-6212-838.

¹⁴ **Petr Zenkl** (1884 - 1975) byl český a československý politik, primátor města Prahy.

¹⁵ **Ing. Jan Bervida** (1893 – 1962, New York, USA) byl mezinárodně uznávaný letecký odborník působící v předsednictvech mezinárodních organizací FAI, ICAN a ICAO. Významně se zasloužil o vybudování československého civilního letectví v letech 1927–1939 a poté 1945–48.

¹⁶ **Julius Firt** (1897–1979) pocházel ze Sestrouně u Sedlčan. Firtovi se připisuje autorství názvu Rádío Svobodná Evropa

¹⁷ **Ferdinand Peroutka** (1895–1978), spisovatel a publicista. Prvních deset let byl ředitelem Svobodné Evropy. Proslul však zejména jako autor brilantních úvah, esejů a komentářů, kterými do vysílání pravidelně přispíval.

¹⁸ TOMÁŠ, František. *Je sedm hodin středověkého času: Postavy a příběhy ze začátku Svobodné Evropy*. 2. vyd. Praha: EEE, str.25, 1991.

Jaroslav Pecháček (1911–1997) pocházel z Dolní Dobrouče blízko Ústí nad Orlicí a již během studia práv se angažoval v Lidové straně. Odtud se znal s Pavlem Tigridem a byl to Tigrid, kdo vyzval Pecháčka, aby započali spolupráci při budování Svobodné Evropy. Byl podepsán také pod vydáváním propagačních letáků a organizoval akce s balony zanesenými do Československa, které nesly letáky s informacemi o vysílání RFE (Radio Free Europe). Mezi roky 1952 a 1966 pracoval v newyorské redakci RFE a po návratu do Evropy vykonával dokonce funkci ředitele až do svého penzionování v roce 1975.

Pavel Tigríd (1917–2003), vlastním jménem Pavel Schönfeld se narodil v Praze a vystudoval práva. Vzhledem ke svému židovskému původu musel z protektorátu utéci do Británie a během 2. světové války pracoval v české redakci rádia BBC. Tam si zvolil pseudonym Tigríd, který vycházel ze vzpomínek na dějepis a zeměpis na základní škole v Semilech u Prahy. V roce 1948 byl nucen emigrovat opět, tentokrát z důvodu znechucení komunistickou propagandou a díky tomu se mohl významně podílet na tvorbě Svobodné Evropy. Poté působil spíše jako externí pracovník tohoto exilového rozhlasu. Pavel Tigríd byl zároveň hlavním dramaturgem v počátcích Svobodné Evropy.

Program byl koncipován tak, aby oslovil všechny vrstvy společnosti. REF tedy mohli bez problému poslouchat zároveň dělníci, mládež nebo ženy. Každý si přišel na své a bylo toho docíleno důkladným monitoringem tehdejších požadavků české společnosti a rozvážným výběrem při sestavování programu, který měl především přinášet posluchačům objektivní informace a bojovat s komunistickou propagandou všemi prostředky. V tomto ohledu byla velice zajímavou zbraní hudba. Západní hudba byla, stejně jako cokoli jiného, co nepocházelo z východu, považována za nepřijatelnou. Patřil do ní tehdy velmi populární žánr jazzu či swingu. V roce 1947 se uspořádala konference předních hudebníků a hudebních teoretiků, jenž byli orientováni východním směrem. Zde většinou odsoudili jakékoliv budoucí upřednostňování a podporu západní hudby. V Československu sice mohlo nadále působit několik hudebních těles, která měla jazz v repertoáru (soubory pod vedením Karla Vlacha), ale obecně byl jazz na seznamu omezovaných stylů v reprodukci i v samotném vystupování interpretů. To byla voda na mlýn Svobodné Evropy, která právě zakázané jazzové ovoce pomalu a jistě pouštěla do svého éteru a vábila tím posluchače, jejichž základna se i díky této povedené hudební dramaturgii rychle rozrůstala.

8. Dramaturgie poválečného rozhlasu na našem území

Hudební dramaturgové poválečné doby měli na stole jediný požadavek a tím bylo hrát hudbu srozumitelnou pro obyčejný lid. A jelikož byla západní hudba na pranýři, muselo se hledat v české národní tradici. Požadavku nejlépe vyhovovala dechová hudba, před kterou musela ustoupit dokonce i umělecká hudba, která byla doposud hlavní a nejčastěji reprodukovanou kategorií. Největší dramaturgický otazník visel nad tím, zda má jít hudba naproti lidu nebo lid naproti hudbě. O rozklíčování tohoto problému se pokusily popularizační přednášky, na kterých měli posluchači získat větší povědomí o vážné hudbě. Těsně po válce se jazz mohl stát posluchačovým poctivým přechodem k vážné hudbě, jelikož ještě nebyl zcela zakázán. Vážná hudba se však setkávala s neutuchajícím zájmem především v zahraničí. Možná to bylo dáno tím, že do exilu odcházeli často velmi vzdělaní lidé, pro které byla vážná hudba jedinou přijatelnou. Jistě se zájmem poslouchali, když 12. května Československý rozhlas uvedl poprvé v poválečném období českou operu. Jednalo se o Smetanovu Libuši, která skutečně dokáže umocnit československé vlastenectví. Program s vážnou hudbou byl obohacen také cyklem *Žalov české hudby*, jenž byl věnován především obětem druhé světové války. Pořady ale sloužily i k nejrůznějším oslavám. Tou jednou z významnějších byla oslava 75. narozením **Vítězslava Nováka**¹⁹. K tomuto životnímu jubileu rozhlasoví pracovníci připravili k reprodukci celé jeho orchestrální dílo. Lidé se tedy mohli mnohem více seznamovat s posluchačsky náročnější hudbou. V podobném duchu se neslo i vysílání v Brně, kde byly například založeny čtvrthodiny s hudební výchovou. Další naučný cyklus, který byl v té době velmi oblíbený a zaměřoval se na hudební historii, nesl název *Oživená hudební minulost*.

Kromě pohledů do minulosti vážné hudby se rozhlas začal snažit o zpřístupnění aktuální umělecké tvorby českých autorů. K tomuto účelu byl v roce 1946 zřízen takzvaný Syndikát českých skladatelů. Mezi jeho členy byl například Miroslav Kabeláč²⁰ a právě jeho prostřednictvím požádal syndikát o větší propagaci české hudby. Čs. rozhlas na žádost zareagoval obratem a od října 1946 začal vysílat na stanici Praha II pravidelné skladatelské profily, jenž měly za úkol seznámit posluchače s novou tvorbou. O rok později přešlo vysílání těchto profilů na Prahu I vzhledem k lepšímu územnímu pokrytí signálem. Tento tah skvěle

¹⁹ **Vítězslav Novák** (5. prosince 1870, Kamenice nad Lipou – 18. července 1949, Skuteč) byl český hudební skladatel, hudební pedagog a klavírista.

²⁰ *Miloslav Kabeláč* (1. srpna 1908, Praha – 17. září 1979, Praha) byl český hudební skladatel a hudební pedagog, vynikající originální kompoziční technikou a závažností svého díla.

podtrhuje, jak důležitou roli rozhlasoví dramaturgové podobným pořadům přikládali. Skladatelské profily se navíc brzo rozrostly o pravidelný pořad Skladatel týdne. Pořad vždy tvořila biografická přednáška o autorovi a výběr několika jeho děl k reprodukci. První z těchto pořadů byl například věnován J. B. Foersterovi, druhý V. Novákovi. Z výčtu pořadů se rozhodně nesmí zapomenout na pravidelný noční koncert z děl českých skladatelů a v neposlední řadě cyklus zvaný Soudobá česká hudba. Kromě dramaturgické kvality dbal hudební odbor i na tu technickou a pouštěl hudební snímky jen v té nejvyšší kvalitě. Každému vysílání předcházela dvojnásobný kontrolní poslech a myslelo se i na budoucnost, jelikož ty nejdůležitější pořady se již tehdy zálohovaly pro archiv. Pro autory byla kvalita snímků skutečně vysokou motivací a stejně vysoká byla také motivace Čs. rozhlasu zaznamenávat vystoupení předních zahraničních sólistů a těles.

Přestože hudba v té době zabírala více jak šedesát procent rozhlasového programu, byla vysílána především v méně posluchačsky atraktivních časech. Přesto si určité pořady vydobyli významné postavení mezi ostatními a jedním z nich byl například pořad existující od roku 1952 do roku 1962, který se jmenoval *Co máte nejraději*. Velmi úspěšně ho uváděla Anna Hostomská. *Pořad Co máte nejraději se vysílal každý týden podle návrhů posluchačů a za 10 let (1952-1962) v něm zaznělo téměř 1400 úryvků z 321 oper od 138 skladatelů. Svědectvím dokonalé přípravy A. Hostomské jsou velice pečlivě vedené poznámky ke každému pořadu a každé použité ukázce; až úzkostlivě dbala o to, aby se neopakovaly příliš často. Mistrně dovedla nahradit ukázkou příliš často žádanou ukázkou jinou, a tak nenásilnou formou rozšiřovala hudební obzor posluchačů.*²¹

V nabitém dramaturgickém plánu se uchovalo místo i vždy pro jeden večerní koncert týdně. Oblast vážné hudby se těšila velké oblibě především díky skvělé práci M. Očadlíka, jenž v čele hudebního odboru stál již od roku 1945 a mohl tak dodržovat velmi promyšleně nastavený dramaturgický plán. Programy se v průběhu čtyřicátých a padesátých let od sebe příliš nelišily a spíše získávaly na kvalitě s přibývajícím zkušenostmi jednotlivých pracovníků rozhlasu.

Největším dramaturgickým problémem při sestavování pořadů tak zůstával zákaz jakéhokoliv zařazení interpretů či autorů západního světa. Nemyslitelná byla také programová

²¹ *Rozhlasová historie: Hostomská Anna (provd. Kumermanová, později Očadlíková) [online]. 2013 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/rozhlasovahistorie/lide/_zprava/hostomska-anna-provd-kumermanova-pozdeji-ocadlikova--693914*

výměna mezi východem a západem. Tato situace působila stejné potíže při sestavování účinkujících pro věhlasné hudební události, jakou bylo například Pražské jaro. Jen minimum interpretů ze západu smělo vystoupit, ale naštěstí v té době existovala široká základna kvalitních hudebníků z východu, kterými se samozřejmě Sovětský svaz velmi rád chlubil za hranicemi spřátelených států a oni svou funkci sovětských hudebních reprezentantů plnili skutečně velmi dobře. Vzhledem k izolaci od zahraniční populární hudby se začal mnohem více klást důraz na místní lidovou historii. Tato myšlenka byla ve své podstatě velmi ušlechtilá a pokud srovnáme situaci s dnešní dobou, čelíme naprosto opačnému problému. Jsme přesyceni zahraničními interprety a na vlastní kulturní dědictví poněkud zapomínáme.

V té době proto vzniklo národopisné oddělení pod vedením Alberta Peka²². To oddělení mělo do budoucna skutečně stěžejní význam. Zabývalo se především hledáním a následnou archivací lidových písní a celkovou popularizací folkloru. V roce 1952, kdy došlo v rozhlase k velké reorganizaci, se oddělení stalo dokonce jednou z hlavních redakcí. Rozdělení hlavní redakce vypadalo následovně.

- redakce symfonické, vokální a komorní hudby.

Redakci do roku 1954 vedl Jiří Berkovec, po té dr. Jiří Hlaváček.

- redakce operní hudby.

Ta ovšem nemá dlouhé trvání, jedna její část se později připojí k redakci hudby symfonické, vokální a komorní, druhá do redakce hudebního vzdělávání, kterou řídí dr. Jiří Štílec. Nejvýraznější osobností redakce je od roku 1955 Anna Hostomská.

- redakce hudby zábavné a operetní.

Řídí ji Karel Harry Macourek, každé odvětví má svého specialistu: operetní obor zastupuje Jiří Aplt, písňovou a šansonovou tvorbu Dalibor Basket, lidovou a dechovou hudbu Jožka Smítal, taneční Mojmír Smékal.

- redakce sovětské a zahraniční hudby.

Ty byly původně samostatné, ale brzy se spojily pod vedení Pavla Nyklesa.

²² Albert Pek (21. října 1893, Poděbrady – 20. března 1972, Praha) byl český folklorista, dirigent a hudební skladatel

- **redakce písní a lidové tvořivosti.** Vedl jí prof. Albert Peka.

Novým posláním se pro tohle velmi významné oddělení Alberta Peka stala propagace nejrůznějších folklorních souborů, hledání nových hudebních talentů a organizování nejrůznějších hudebních soutěží. Velkým trendem v té době se také stalo zakládání amatérských pěveckých souborů. Těžko říci, jak by to s naším národním folklorem vypadalo dnes, bez činnosti pana Peka a jeho spolupracovníků.

Dalším úskalím bylo, jakým způsobem uvádět starší snímky populární hudby, které byly často z hudebního hlediska velmi kvalitní, nicméně obsahovaly v té době nepovolený text. Tento problém se vyřešil velmi přímočaře reprodukcí pouze hudby bez zpěvu. K podobným polotovarům byli diváci kritičtí a možná i proto se největší oblibě stále těšila dechovka. Rozhlas jí proto hojně nasazoval na stanici Praha i Československo. Do éteru se tóny dechových nástrojů linuly v ranních, poledních a večerních hodinách, tudíž mohla srdce milovníků tohoto žánru skutečně zaplesat. Nejvíce hranými byly dechové kapely Švitorka, Dechový orchestr Gramofonových závodů, Hudba Hradní stráže či Ústřední hudba Československé armády.

9. 60. až 80. léta v Československém rozhlasu

V 60. letech došlo k postupné politické liberalizaci, kterou československá média, hojně využívala. Týkala se především větší svobody tisku a rozhlasu. Tohle období, které by mohlo na první pohled vypadat jako začátek lepší budoucnosti ukončila až razantní odpověď Sovětského svazu okupací svými tanky. Smutná historie se opakuje a opět dochází ke střetu v rozhlasu. Nyní se však nejedná o nacistické vojáky, nýbrž o naše „osvoboditele“. Naštěstí si střet nevyžádal stejný počet obětí jako v roce 1945. Za rozhlas tenkrát padlo na 15 obětí. Sovětští vojáci bez větších problémů získali nadvládu nad rozhlasem. Pražané se však nevzdali. Provizorně se dařilo vysílat z jiných objektů, ale jednalo se jen o krátkodobé řešení. Stovky redaktorů byly nuceny odejít pro své politické přesvědčení a rozhlas ztratil většinu svých kvalitních pracovníků a v naprosto zdecimovaném stavu obnovuje klasické vysílání 9. září 1968.

„Na to středeční ráno 21. srpna roku 1968 nemohu nikdy zapomenout. Probudil mne telefon. Pust' si rádio, jsou tady Rusáci. Vzrušené hlasy pražských hlasatelů a redaktorů potvrzovaly smutnou zprávu. Pět států Varšavské smlouvy pod taktovkou sovětského impéria přepadlo Československo. Mezi výzvami ke klidu zazněla střelba. Z okna jsem viděl na benzinovou stanici. Tvořila se před ní fronta. Taky před samoobsluhou s potravinami. Uvědomil jsem si, že situace je vážná. Pochopil jsem, že musím do práce. Byl jsem rozhlasovým hlasatelem. Sedl jsem na tramvaj a jel do rozhlasu bojovat proti okupantům. Svým hlasem.“²³

Rozhlasový vývoj, jenž začátkem 60. let vypadal skutečně pozitivně, zvláště po uvolnění totalitní uzdy, které Sovětský svaz ani jeho výzbroj nenechalo chladným, se po roce 1968 vrátil do zajetých koleji tvrdé totality. Většinu redakcí postihly kádrové čistky a kdo se svými názory protivil režimu byl bez milosti odejit. Naopak svítat na lepší časy se začalo umělcům, kteří svou tvorbou zásobovaly žánr socialisticky angažované hudby – například Zdenko Nováček²⁴, Václav Felix²⁵, Václav Dobiáš²⁶ a další. Soudobá vážná hudba byla

²³ SEDLÁČEK, Karel. *Vzpomínka na Plzeň : čas lámání chleba a charakterů: Československý rozhlas Plzeň - srpen 1968 a roky poté*. Praha: Karel Sedláček, 2011

²⁴ **PhDr. Zdenko Nováček CSc.** (16. srpna 1923 Plzeň - 14. srpna 1987 Bratislava[1]) byl slovenský a československý hudební teoretik.

²⁵ **Václav Felix** byl hudební skladatel a teoretik, mj. obdržel Cenu ministra kultury ČSR (1976), čestný titul Zasloužilý umělec (1978) a Cenu Svazu českých skladatelů a koncertních umělců (1980).

²⁶ **Václav Dobiáš** (22. září 1909 Radčice – 22. května 1978 Praha) byl český hudební skladatel a pedagog.

tolerovaná jen pokud dobře reprezentovala režim či naše východní bratry. Ostatním tvůrcům nastala doba temna a uvolněnější atmosféra před okupací trvala skutečně jen chvíli.

Redakce vážné hudby tvořila svůj program i nadále ve vyvážené podobě. Svoje dominanty nacházela (kromě pravidelných hudebně-vzdělávacích pořadů a cyklů přenosů a záznamů významných hudebních událostí – operních sezon, festivalů Pražské jaro a dalších, tedy programů, které si držely naprosto nezpochybnitelnou kvalitu) především v akcích, jež připomínaly důstojnou formou výročí slavných hudebních velikánů. Po roce 1974, který byl na výročí českých hudebníků zvlášť bohatý a stal se proto Rokem české hudby, byl pak například rok 1978 věnován jubileu Janáčkovu atd. Hudební vysílání té doby plnilo svoji základní úlohu v produkci i reprodukci kvalitní hudby všeho druhu, zvyšovalo obecný hudební vkus, podporovalo zájmovou uměleckou činnost. Redakce byla však přirozeně současně nucena vysílat a propagovat také tzv. politickou píseň a společensky angažovanou hudbu. Vznikaly nové nahrávky dělnických, budovatelských a revolučních písní a také nová sborová díla a kantáty, které se pokoušely oslavovat památná data (a osobnosti) související s historií dělnického hnutí. Tento typ tvorby se ve vysílání uplatňoval především u příležitosti různých výročí – 1. a 9. května, 25. února, ve dnech stranických sjezdů a o volbách. Tato oblast hudebního vysílání byla na programových konferencích hodnocena jako vrchol působení redakce. Neméně velký důraz kladlo vedení rozhlasu na sféru folkloru, který byl prosazován jako součást bohatého odkazu lidové kultury²⁷.

²⁷ JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. Vyd. 1. Praha: Český rozhlas, 2003, 667 s. ISBN 80-867-6200-9

10. Vznik nových stanic

Jedním z nejdůležitějších momentů nové dramaturgie tohoto období byl zrod stanic **Vltava a Hvězda**. Již od svého počátku je Vltava úzce dramaturgicky vyprofilovaná a zabývá se především artificiální hudbou. Z počátku měla díky svému zaměření nálepku jako stanice pro náročné posluchače, ale tu dokázala strhnout svým překvapivě širokým dramaturgickým záběrem. Kořeny této stanice sahají až do padesátých let minulého století, kdy s podobným dramaturgickým plánem vysílala stanice Praha III. Novodobá Vltava vstoupila do vysílání 4. září 1972 v 8.55 hod. Prvním pořadem byly zprávy, ale po nich již zazněly překrásné tóny Smetanovy Vltavy. Slovenský posluchač si mohl naladit podobně zaměřenou stanicí Devín. Stanice se opírala a dosud opírá o několik zásadních dramaturgických pilířů a vážná hudba je tím hlavním. Na stanici se zpočátku hledělo trochu jako na snobskou záležitost pro skalní odpůrce populární hudby. Ale právě tato škatulka napomohla k větší benevolenci při sestavování dramaturgického plánu, jelikož stanice nebyla tak přísně kontrolována. Tehdejší pracovníci Zdeněk Bouček a Jiří Hubička popisují svou činnost jako takové zkoumání hranice, kam až budou moci zajít. Povedlo se jim dokonce, aby v éteru zazněly rockové ikony té doby. Mezi nimi figurovala jména jako Pink Floyd, Deep Purple, Iron Maiden či dokonce Metallica. A možná i díky těmto interpretům byla tehdejší poslechovost Vltavy vyčíslena na 50 tisíc posluchačů denně. Vývoj stanice byl stejně zajímavý i v porevoluční době, kdy dokázala včas reagovat na nové hudební směry, čímž si během let vydobyla silnou fanouškovskou základnu.

Narozdíl od Vltavy byla **Hvězda** mířena pro hudebně méně náročné publikum a především byla po celých 18 let své existence silným nástrojem tehdejší komunistické propagandy. Koncepce vycházela z obdobných rozhlasových stanic v socialistickém bloku jako byla sovětská stanice MAJÁK nebo východoněmeckého rozhlasu DDR Radio. Premiéru si stanice odbyla ještě o dva roky dříve než Vltava a to 31. srpna 1970 v 8.30. Svou socialistickou tvář odhalila hned v úvodu programu instrumentální verzi budovatelského pochodu Směr Praha. První tóny písně Směr Praha se na dalších 30 let staly neodmyslitelnou znělkou a Hvězdu provázely až do jejího zániku 15. prosince 1989. Ve vysílání se krom neutuchající propagandy objevila také soutěž „*Písničky pro Hvězdu*“, jenž měla za úkol přinést do rozhlasového vysílání angažovanou popovou tvorbu. Jednotlivá kola soutěže se konala v různých městech a měla vždy předem dané téma, na které skladatelé a interpreti

tvořili písně. Témata se točila jak jinak než kolem ideologie a základních sociálních myšlenek té doby. S tím souvisí i fakt, že na většinu takto vzniklých hitů si dnes již nikdo prakticky nevzpomene, ale přesto jich pár přetrvalo dodnes. Mnohem více, než tehdy původních písní, zůstaly v povědomí posluchačů předělávky hitů pocházejících z Británie či Spojených států amerických. Zde se naplno projevilo pokrytectví tehdejší doby. Zahraniční interpreti sice byli zakázaní, nicméně chytlavé melodie se přeci jenom hodily. Následně již stačilo sehnat schopného textaře, který k melodii připsal nový text. Vznikl tak mix kvalitní melodie a občas až lehce primitivní textové složky, která v dnešní době působí poměrně úsměvně. Naštěstí se zrodilo několik nesmrtelných (doslova) interpretů, kteří zanechali nesmazatelnou stopu v české původní nonartificiální tvorbě. Karel Gott, Helena Vondráčková, Olympic, Katapult, ti všichni byli nadšeně přijímáni novou generací prahnoucí po jiných stylech než byla vážná hudba.

11. Rozhlas po roce 1989

Po Sametové revoluci se rozhlas mohl konečně oprostít od ideologické propagandy a navrátit posluchačům objektivní a nezaujaté vysílání. A jak tomu tak bývá u nových začátků, snažil se rozhlas připomenout a navázat na období svobody, klidu a míru. To potvrdilo i znovuzavedení původní znělky z Novosvětské symfonie Antonína Dvořáka, která se používala od roku 1936. V roce 1990 se Československý rozhlas stal členem Evropské vysílací unie EBU, což nás pomyslně spojilo s médii států západní Evropy. Účel vzniku této unie, existující od roku 1950, spočíval v možnosti výměny pořadů mezi jednotlivými stanicemi a tím se mohlo zamezit zbytečné výrobě několika podobných pořadů najednou. Zároveň také unie pomáhá přispět ke vzájemnému porozumění mezi jednotlivými stanicemi

V roce 1991 byl zřízen zákonem Československý rozhlas jako veřejná instituce, nezávislá na státu a financovaná z koncesionářských poplatků. Generálního ředitele jmenuje Rada, volená parlamentem. Zákon rovněž umožnil vznik komerčních rozhlasových stanic. Po zániku Československa 1. ledna 1993 vznikl Český rozhlas. Jeho součástí byly tři celoplošné stanice a síť regionálních studií. Mezi stanice s celonárodním dosahem patří Radiožurnál (hudebně-zpravodajská stanice), stanice Praha (rodinná stanice - naučné a zábavné pořady) a Vltava (stanice literatury a vážné hudby). Postupem času se k těmto přidaly stanice, které měly za úkol zaplnit dramaturgické trhliny a posluchači se tak dočkaly stanic se zaměřením na jazz či na mladší generace posluchačů.²⁸

V devadesátých letech se nikterak významně nezměnil způsob hudební dramaturgie, ale otevřely se především možnosti vysílat doposud zakázanou hudbu. Hudba tvořila přibližně polovinu vysílání. Svoboda ve výběru vysílané hudby se týkala umělé (vážná hudba, jazz či stylizovaná etnická hudba) i neartifciální hudby (populární hudba, folk, country či dechová hudba). Do éteru se vrátila hudba zakázaných nebo potlačovaných domácích autorů a interpretů (Karla Kryla, Marty Kubišové, Jaroslava Hutky, Miroslava Kabeláče atd.), hudba duchovní (mše a církevní díla) a zvýšil se podíl anglo-americké hudební produkce. Členství Českého rozhlasu v Evropské vysílací unii (EBU) umožnilo nabídnout posluchačům stovky významných koncertů, operních představení a dalších projektů. Ty pocházely nejčastěji ze západní Evropy.

²⁸ http://www.rozhlas.cz/rozhlasovahistorie/historie/_zprava/682506

Centrální redakce hudebního vysílání byla 15. května zrušena. Práce na přípravě pořadů se přerozdělila do menších týmů. Nově vznikla pod hlavičkou Čro 3 Vltava redakce vážné hudby. Její činnost se samozřejmě soustředila na symfonickou hudbu, komorní a vokální žánry a nově se měla zaměřit také na mladší posluchače. V rámci své práce se věnovala také hudební publicistice a v neposlední řadě také duchovní hudbě. První nepřehlédnutelné výsledky práce nové redakce se dostavily záhy. Mezi významné projekty se zařadilo nahrávání české duchovní hudby.

Redakce stojí také za realizací dodnes velmi oblíbených pořadů. Mezi ty nejznámější patří Duchovní hudba a Liturgický rok. V druhém jmenovaném například zaznělo několik ročníků Bachových kantát. Hudebně-publicistický pořad Da Capo se těší stále přízně posluchačů a jeho autor Lukáš Hurník za něj získal ocenění na festivalu Prix Bohemia Radio. Chlubit se rozhlas v oblasti artificiální hudby nemusí jen tímto oceněním ale například projektem Varhany a Zvony, který je ve světě jediný svého druhu. Začátkem roku 2003 se díky tomuto projektu natočilo přibližně tisíc titulů evropské varhanní hudby a na projektu se vystřídalo kolem čtyřiceti předních českých i zahraničních varhaníků. Oficiálně vyšly dva kompaktní disky s výběrem nejlepších skladeb projektu.

12. Vývoj regionálních stanic

Prakticky ihned po zahájení činnosti Radiojournalu se snaží i ostatní města o vybudování vlastní stanice. Nejaktivnější v tomto ohledu byly západní Čechy a Morava. Pokusy však většinou končily neúspěchem a regionální stanice si musely na svou šanci počkat dvě dekády. Až po konci druhé světové války přichází možnost, rozšířit počet stanic do všech krajů. Samostatná rozhlasová studia vznikají v Plzni, Hradci Králové, Českých Budějovicích, Ústí nad Labem. Tato města postupem času doplní ještě Teplice, Most, Liberec a Pardubice. V polovině padesátých let vzniká studio také v Jihlavě. Menší studia postupem času několikrát svou samostatnost ztratila a připojila se k větším sousedním městům. Na začátku let šedesátých vzniká Čro Regina - nové samostatné studio pro Prahu. Dostává název Vysílání pro hlavní město Prahu. Strukturou se regionální stanice nezměnily až do počátku devadesátých let, kdy se několik menších studií opět oprostilo od větších sousedních měst. Samostatnost znovu nabyla například Olomouc.

Nejzajímavější situace v regionální sféře nastala ve středočeském kraji. Na přelomu tisíciletí musí stanice čelit prvním konkurentům z oblasti soukromých rádií. Čro Regina musela pohotově zareagovat na novou konkurenci a vcelku se jí to dařilo. Především díky technologickým novinkám. Jako první z regionálních stanic například začala využívat počítačový systém Dalet. Dalet je naprogramován, aby sloužil k přípravě, realizaci i záznamu pořadu.

Zatímco se ve středních Čechách potýkaly s příchodem konkurence, v ostatních krajích řešili základní technické problémy vysílání. V Královéhradeckém kraji se dosáhlo mnohem lepšího pokrytí signálu a nic nebránilo pravidelnému vysílání. Rekonstrukcí se dočkaly také samotné budovy jednotlivých stanic. V roce 2002 se v Pardubicích zrenovovalo místní studio a začalo se vysílat dvanáct hodin denně. Stejnou obnovou si prošly také stanice na Vysočině a v Liberci (Český rozhlas Region a Český rozhlas Sever)

12.1. Stanice Brno

Český rozhlas se již od svého počátku snažil plynule rozrůst po celé zemi. Po Praze se dalším městem s pravidelným rozhlasovým vysíláním stalo **Brno**. Svou vysílací premiéru si brněnská stanice odbyla 24. května roku 1924 a o pár měsíců později vznikl brněnský Radiojournal. U zrodu brněnské stanice stál ing. Jan Čermák, který zde zastával hned několik funkcí. Byl ředitelem, staral se o technickou i obsahovou stránku vysílání a zpočátku zastával i funkci redaktora a hlasatele. Do budoucna bylo samozřejmě nemyslitelné, aby se o celé vysílání staral jediný člověk a pan Čermák se začal poohlížet po možných spolupracovnících. Tím prvním se stal tehdejší profesor brněnské konzervatoře Ladislav Malý a dostal na starost dramaturgické sestavení hudebního programu. Ke spolupráci využíval brněnský rozhlas právě zkušené pracovníky kulturních institucí typu brněnského Národního divadla a konzervatoře. Pan Malý po svém příchodu zpracoval program, který se skládal z orchestrálních večerů (tříkrát týdně), pravidelně reprodukováná opera i opereta a svůj prostor si nacházely i písně lidové. Na přelomu dvacátých a třicátých let se velkému zájmu těšila především původní hudba moravských autorů a velmi důležitým hudebním pořadem byly Lidové koncerty orchestrální. V orchestrálních pořadech se navíc brněnský rozhlas mohl opřít o velmi kvalitní rozhlasový orchestr, který ve 30. letech čítal na třicet pět kvalitních hudebníků a spolupráce s rozhlasem se dočkaly také externí soubory, jako například Jazzorchester, Radiošraml, Lidová dechová hudba a další.

Během druhé světové války se Brno, stejně jako celá střední Evropa, dostalo pod nadvládu Němců a místní rozhlasovou stanicí čekal stejný osud jako tu Pražskou. Vysílání bylo podrobena přísné cenzuře a z hudebního hlediska dostávala přednost tvorba německých skladatelů. Jakákoliv česká, vlastenecká hudba byla umlčena. Ke slovu se dostala až po roce 1945, kdy programově navazovala na třicátá léta. Znovu se oživily profily moravských skladatelů a do popředí pronikla také duchovní a varhanní hudba. Se snahou o popularizaci lidové písně vzniklo nové hudební těleso. Jednalo se o Brněnský rozhlasový orchestr lidových nástrojů, jenž měl za úkol nastudování lidových písní a instrumentální hudby na profesionální úrovni.

V oblasti populární hudby začalo vznikat nepřeberné množství pořadů, které si svou popularitu udrželo až do šedesátých let. Bylo to především zásluhou Brněnského estrádního

rozhlasového orchestru. Obecně se dá říci, že kvalita hudebních pořadů v Brně, byla zapříčiněna především kvalitními hudebními tělesy a jejich sólisty. Bohatá činnost těchto orchestrů se táhne napříč celou historií rozhlasového vysílání z Brna. Postupem času navíc stoupal zájem o zábavnou hudbu, která v šedesátých let tvořila až 70% hudebního programu.

Větších změn se dočkala brněnská redakce až v období normalizace. Hudební oddělení v tu dobu úspěšně spolupracovalo s Národní filharmonií a místní rozhlas se dočkal i významné premiéry uvedení opery Bohuslava Martinů *Slzy Nože*. Další rozhlasové prvenství světového měřítka na sebe nenechalo dlouho čekat a bylo jím odvysílání opery Mečislava Vajnberga *Portrét* na Gogolův námět. Kromě uvádění operních premiér se redakce a její hudební tělesa soustředila na účinkování na Mezinárodních hudebních festivalech a soutěžích v Brně. Po vzniku stanice Vltava byl právě brněnský rozhlas jejím hlavním přispívatelem. Přestože v té době nebyl jazz nijak zvlášť populární, pořady se známým Orchestrem Gustava Broma, patřily mezi velmi oblíbené. Mezi přední pořady s folklorní tematikou patřily *Cesty za folklorem*, *Jarmark lidových písní* a *Na pěknů notečku*, který se vysílal již od padesátých let. Sedmdesátá a osmdesátá léta byla pomyslným vrcholem činnosti hudební redakce v Brně.

V devadesátých letech došlo k nečekanému zrušení Rozhlasového orchestru Studia Brno a Brněnského rozhlasového orchestru lidových nástrojů. Vzhledem k rozšíření počítačů v redakcích se musel snížit také počet zaměstnanců. Počítačový program (selector) se používal pro výběr hudby v živém vysílání. Naštěstí se nepřerušila spolupráce se Státní filharmonií Brno a nadále se zaznamenávaly koncerty tohoto tělesa. Rozsah této činnosti se však razantně zmenšil.

12.2. Stanice Plzeň

Nezasvěcený posluchač si těžko může při poslechu rozhlasu uvědomit, jak dramatické chvíle doprovázely vznik nových regionálních stanic. A tím nejdramatičtějším zrodem si bez pochyby prošla stanice v Plzni. V roce 1945 Karel Šindler (budoucí ředitel místního rozhlasu) spolu s kapitánem Josefem Vaníčkem směřovali v autě k německé vysílačce. Po jejich autě vytrvale stříleli Němci, ale i přesto se jim podařilo vysílačku dobýt a v poledne odvysílat první svobodný projev z Plzně.

„Hovoří Plzeň, svobodná Plzeň hovoří. Voláme vás, občané města Plzně a celých západních Čech. Oznamujeme vám, že jsme se zbavili nadvlády Němců a jsme svobodni.“²⁹

Stanice nebyla zpočátku vybavena na klasické vysílání pořadů a byly nutné technické úpravy. Těžko by mohl rozhlas v Plzni vůbec zapustit své kořeny nebýt obětavosti a soudržnosti tehdejších pracovníků a dobrovolníků. Jistě tomu přispívalo poválečné období a právě probouzející se svoboda. Pouze přičinlivost obyvatel by však na plnohodnotný provoz nestačila a rozhlas v Plzni začal vysílat naplno až po přiřazení stanice k Československému rozhlasu (1.7. 1945). Hned od začátku své činnosti věnovala redakce v Plzni největší část vysílání hudbě. I zde se nejdříve projevila solidarita a hudba se pouštěla ze zapůjčených či darovaných gramofonových desek. Netrvalo to dlouho a začali v rozhlase účinkovat i koncertní umělci či celá hudební tělesa. Mezi nejoblíbenější patřilo Plzeňské kvarteto a velkou popularitu si získaly také pěvecké sbory³⁰.

Přístup v hudební dramaturgii se změnil až po ustálení situace v Plzni, které trvalo několik měsíců. Vážná hudba musela ustoupit do pozadí a přednost dostala hudba lidová a populární. Vysílací čas umělé hudby byl zkrácen na pouhé dvě hodiny týdně. Po nástupu totality se ani plzeňskému pracovišti rozhlasu nevyhnuły kádrové čistky a s nimi spojené zakazy několika oblíbených pořadů té doby. Nevyhovujícím se stal například velmi oblíbený pořad Panoptikum, který poukazoval na problémy doby. Po slibném začátku plném ideálů, narazila Plzeň tvrdě na odpor totalitního režimu. Jediným přínosem té doby, byla výstavba budovy určená primárně pro potřeby rozhlasu a stalo se tak v naší zemi vůbec poprvé a naposledy, kdy bylo postaveno zázemí speciálně pro rozhlasovou stanici. Plzeňané si nemohli

²⁹ První svobodné hlášení Karla Šindlera ze stanice v Plzni.

³⁰ Dětský sbor Anny Horníkové, mužský pěvecký spolek Smetana, jehož sbormistrem byl Bohdan Gselhofer, a později sbor plzeňského rozhlasu vedený Karlem Václavem.

stěžovat ani na technické zázemí. Patřilo k tomu nejlepšímu, čím mohl rozhlas v padesátých letech minulého století disponovat. S tímto vývojem se trochu otočila i celková situace. Pokud porovnáme vysílání v Plzni před a po výstavbě budovy, dojdeme k závěru, že původní pracovníci odvedli neskutečný kus práce s předpotopní technikou a jejich nástupci se museli vyrovnávat spíše s nedostatkem tvůrčí svobody, než-li se špatným technickým zázemím. Vybavení rozhlasu ovšem umožňovalo kvalitnější nahrávání hudebních těles. Působení těchto uskupení se nejvíce rozvinulo až v šedesátých letech. Působil zde Plzeňský rozhlasový orchestr, Rozhlasové kvarteto, Plzeňský lidový soubor, Malá muzika a velmi oblíbené dechovky Šumavanka a Plzeňáčka. V polovině šedesátých let mohla Plzeň jako první nahrávat stereofonním záznamem, což byl skutečný průlom v celé rozhlasové sféře. Zakázky se hrnuly ze všech koutů země a nahrávala se především vážná hudba.

Šedesátá léta přinesla také změnu v celé organizaci regionálních stanic. Nyní byly ještě úžeji spjaté s celostátní organizací a technické vybavení v Plzni sloužilo velmi často pro realizaci objednávek z hlavního města. Plzeň se tak rázem stala jedním z nejproduktivnějších studií celostátního vysílání. Podílela se na tvorbě rozhlasových her i záznamů různých improvizací, které byly v té době velmi oblíbeným experimentem. Improvizací se totiž podařilo mnohem více umocnit „divadelní“ atmosféru.

Velkou přítrž hudební dramaturgii učinil vpád vojsk Varšavské smlouvy a hudba se od té chvíle mohla vysílat jen v noci. V tu dobu bylo však mnohem důležitější udržet funkčnost stanic pro informační vysílání a v tomto ohledu patřila Plzeň mezi nejspolehlivější. Během okupace byly ostatní krajské stanice na Plzeň napojeny a doslova závislé na západočeském vysílání. Stanice však tuhle roli zvládla bravurně, jelikož všichni pracovníci odváděli svou práci s maximálním nasazením.

Na rozvoji v době normalizace se však opět podepsaly priority KSČ. Strana si usmyslela, že podrobí stanice plošnou čistkou a na pozice pracovníků dosadí své lidi. S tím byla samozřejmě spojena sestupující tendence v kvalitě vysílání, jelikož noví pracovníci nebyli dostatečně kvalifikovaní. Jakékoliv inovace se týkaly spíše technického pokroku, ale ten dramaturgický stagnoval. Pracovníci měli jasně definované pozice a místa pro tvůrčí seberealizaci bylo pramálo. Zlom přišel až po Sametové revoluci, kdy zaměstnanci začali neohroženě využívat svobodu projevu a informovali o aktuálním dění z prostředí politiky, školství či zdravotnictví. Změny se dočkala také samotná struktura přípravy vysílání.

Redaktoři, kteří se starali o užší úsek vysílání, jakým byla například hudba, přešli k externí spolupráci s rozhlasem, která je ekonomicky o něco výhodnější.

Reformy doznala také hudební tělesa dlouhodobě spolupracující s rozhlasem v Plzni. Tou největší si prošel Plzeňský rozhlasový orchestr, který se přetransformoval v Plzeňskou filharmonii. Naštěstí tahle změna neznamenal ukončení spolupráce a filharmonie nadále v rozhlasu nahrávala. Jednalo se především o tvorbu, která doposud chyběla v archivu Českého rozhlasu. Nahrávala se mimo jiné soudobá vážná hudba a záznamu se dočkala také komorní hudba v provedení těch nejlepších interpretů filharmonie či Plzeňské konzervatoře. V neposlední řadě začala stanice plnit poslání popularizátora nekomerčních kulturních akcí západních Čech. Díky této činnosti se Kulturní redakce v roce 2001 dočkala ocenění Českého rozhlasu za soustavné mapování literárních a kulturních fenoménů západních Čech.

13. Český rozhlas v novém miléniu

„Je to až zarážející zjištění. Ze své sedmdesátileté existence prožil rozhlas i jeho posluchači padesát let v krizových obdobích, válce a totalitě. Věřme, že se podaří navázat na těch dvacet let šťastných a přenést do současnosti to, co se navzdory okolnostem i v letech krizových podařilo.“³¹

Na začátku nového tisíciletí započal Český rozhlas epochu digitálního vysílání. Zprovoznil se zbrusu nový studiový dům, který je vybaven hned několika digitálními studiemi. To znamenalo konec padesáti let vysílání z magnetofonových pásek. Vysílání se nyní nešíří jen klasickým formátem dlouhých a krátkých vln, ale také digitálním způsobem pomocí pozemních vysílačů DVB-T. Dalším standardem se stalo vysílání přes internet, satelit či mobilní telefon. S tímto trendem vzniklo několik digitálních stanic cílené především na mladší publikum.

Mezi ty nejnámější patří Radio Wave. Stanice se snaží zaujmout především mladší publikum progresivním pojetím vysílání. Jedná se o multižánrovou stanici, která dává stejný prostor všem popkulturním stylům. Sami tvůrci o dramaturgickém plánu říkají, že se neřídí popularitou a prodejností jednotlivých alb. Denní vysílání se skládá s pořadů věnovaným vždy určitému žánru a pořady připravují odborníci na aktuální hudební scénu. Tímto přístupem se samozřejmě nezavděčí všem posluchačům, ale spíše nabízejí zajímavou alternativu k ryze komerčním stanicím. Další velmi zajímavou stanicí, která se zrodila při nástupu digitálního vysílání je Leonardo. Unikátní je svým dramaturgickým zaměřením. Hraje zde prim věda a technika.

Rozhlas se však nerozrostl pouze o nové technologie a stanice. O sedm let později koupil kancelářskou budovu, která se nachází na rohu Římské a Balbínovy ulice. Čímž vzniklo ucelené trio budov na Vinohradské třídě. Do nové budovy se přesunulo několik redakcí a tím se umožnila rekonstrukce původní budovy rozhlasu Vinohradská 12.

³¹ PACOVSKÝ, Jaroslav. *Na vlnách rozhlasu: (1923-1993)*. Vyd. 1. Praha: Český rozhlas, 1993, 158 s.

13.1. Český rozhlas dnes

V dnešní době vládne médiím jednoznačně internet. S příchodem internetu se razantně proměnily i postupy rozhlasového vysílání. S novými technologiemi se otevřely také nové možnosti, jak si rozhlas poslechnout. Aktuálně webové stránky Českého rozhlasu nabízejí poslech většiny důležitých stanic online. iRadio, jak se internetová služba nazývá, zastřešuje kromě živého vysílání na internetu, také velmi rozsáhlý archiv již odvysílaných pořadů a posluchač nemusí mít strach, že svůj oblíbený pořad propásne. Internetově momentálně vysílá deset rozhlasových stanic a nově se například může uživatel připojit k webové kameře, která živě snímá studio, což přináší další zajímavý rozměr. S rozšířením internetu do mobilních zařízení se rozhlas chopil také šance být svému posluchači skutečně neustále nablízku. Každý majitel chytrého telefonu si jednoduše může stáhnout aplikaci a naladit si všechny stanice bez nutnosti radiového přijímače.

A možná právě s implementací rádia k internetu jsme se před pár lety dočkali jedné z největších restrukturalizací v historii rozhlasu. Změny byly podle generálního ředitele Českého rozhlasu nutné zejména proto, že ČRo v disponoval zbytečně velkým množstvím stanic – celkově jich měl 20. *„Žili jsme v domnění, že růst stanic přinese nárůst posluchačů. Ukázalo se, že to není pravda. Některé stanice byly řešeny polovičatě,“* přiblížil Peter Duhan. *Z hlediska posluchačského zájmu trápí Český rozhlas nízký počet mladých posluchačů a vysoký překryv posluchačů mezi jednotlivými stanicemi ČRo. „Absolutně jsme rezignovali na mladou generaci. Víme, že všech 20 stanic poslouchá téměř jedno publikum. Publikum si tak sami vykrádáme a nedaří se nám stabilizovat podíl na poslechovosti,“* zhodnotil dále Peter Duhan. *Management Českého rozhlasu si také uvědomuje, že veřejnoprávní instituce podcenila konkurenci na rádiovém trhu.*³²

V období posledních několika málo let Český rozhlas začal multimedializovat svůj obsah a významně využívá fenoménu sociálních sítí. Posluchač již tedy nemusí být omezen jen na klasické vysílání, ale může hojně využívat nových multimedialních fenoménů, jako jsou například právě sociální sítě, internetová rádia či stále oblíbenější forma Podcastu. Podcast je příspěvek určený primárně pro internet. Autor ho nejprve namluví a poté převede do digitálního hudebního formátu (mp3, flac). Podcast je velmi jednoduché vytvořit, a proto se používá pro nejaktuálnější komentáře. Tuhle novou formu předávání informací začal Český rozhlas patřičně využívat až v posledních několika letech a dodnes je v tomto směru

³² <http://www.mediaguru.cz/2012/04/cesky-rozhlas-projde-nejvetsimi-zmenami-od-roku-1989/#.UzGdJleE8jw>

nejvýznamnějším průkopníkem na českém internetu. Na webových stránkách Českého rozhlasu může posluchač najít přes 500 nejrůznější pořadů v této podobě.

Český rozhlas v dnešní době zastřešuje celkem 20 stanic. Celoplošné jsou čtyři, regionálních je jedenáct. Stanice s užším profilem obsahu jsou čtyři a jedna vysílá do zahraničí. Po devadesáti letech soustavné činnosti je to velmi široká rozhlasová rodina. Za to necelé století existence si tato instituce prošla obdobím svobodným, ale většinou to bylo pod nadvládou politické strany či cizího národa. Žádné z těchto období nelze vyloženě označit za špatné či zbytečné.

V naší rozhlasové historii se objevilo z dnešního pohledu několik úsměvných paradoxů. Pokud právě existovala svoboda slova, neměl rozhlas dostatečné technické zázemí této svobody naplno využít a když se konečně nové technologie ve studiích začaly používat, nebyla možnost vysílat svobodně.

V dnešní době jsou technologie i svoboda, ale zase musí rozhlas mnohem tvrději bojovat s ostatními mediálními formami, konkurencí v rozhlasové oblasti či finančními prostředky. Úloha to není jednoduchá, ale zatím se rozhlasu daří držet krok s dobou a být neustále atraktivním pro své posluchače. Což je v souboji s interaktivnějšími médii obrovský úspěch.

Závěr

Ze života rozhlasu je jasně patrné, že si během své existence, vždy snažil udržet důstojné renomé a objektivitu. V časech, kdy dodržování objektivitu nebylo úplně jednoduché, se pokaždé našli jedinci, kterým byl rozhlas milejší, nežli příkazy shora a našli si cestu, jak vysílání udělat zajímavějším. Někteří byli nuceni začít nový život v zahraničí a odtud svými pravdivými informacemi udržovali československý lid v naději, že přijde doba skutečné svobody.

V období přísné cenzury byl především v hudební redakci prostor pro originální pořady, leč s předem schválenou hudební složkou. Z této kvalitní práce centrální dramaturgie se navíc mohla inspirovat i ostatní města naší země. Ta však nehrála pouze vedlejší úlohu. Vývoj regionálních stanic byl před rokem 1989 především technologický. Studia získávala nová zázemí a vybavení, kterými se mohla rovnat evropské špičce. Jednou z těchto stanic s kvalitním vybavením byla Plzeň. V Plzni se za velmi krátkou dobu vybudovalo studio s nadprůměrnou technikou a pracovitým týmem zaměstnanců, kteří se zasloužili o rychlé zařazení plzeňského studia mezi ta nevytěžovanější u nás.

Rozkvět Českého rozhlasu mohl však naplno vypuknout až po Sametové revoluci. Poprvé se technologie propojila se svobodou ve vysílání. Tohle spojení vytvořilo hned několik nových stanic, které jsou zacílené na užší skupiny posluchačů.

Možnosti se rozšiřovaly i s reakcemi na jiná média a konkurenci. Rozhlas v tomto směru nezklamal a ukázal, že může být moderní a nebojácný. Potvrdil to hlavně svou činností na internetu, kde je velmi aktivní. Může se opřít o přehledné webové stránky, rozsáhlý archiv a uživatelsky příjemné mobilní aplikace, aby byl svému posluchači co nejčastěji na blízku. Neznamená to ovšem, že by se zcela zapomnělo na kategorii těch, kteří mají rádi rozhlas v klasické podobě.

Na tom má zásluhu především stanice Vltava, která pokračuje v tradici zaměření na vážnou hudbu. Postupem času se sice ztenčuje její cílová kategorie, ale o to je důležitější klasickou dramaturgii zachovat. V přemíře komerčních rádií plných reklam a laciné hudby, je Vltava skutečně inspirativní. Stejně inspirativní jako způsob, jakým se dokázal rozhlas vypořádat s neustálými překážkami a stát se jednou z nejspolehlivějších mediálních institucí u nás.

Resumé

Czech broadcasting still proving, that this institution is so important for society. From the very first day, Czech people had a courage and creative ideas to make something new. Even that there were lot of prohibitions through the times, broadcasting were still interesting and innovative especially in music department.

Music played and still playing huge role in dramaturgy. Thanks for the regional stations in Plzeň, Brno and others, listener can tune his favorite broadcast literally everywhere in Czech Republic. New technologies helped even more to make this happen. Nowadays is possible to listen radio on the internet, mobile phones or tablet. And when you don't have enough time or you missed some of your favorites broadcasts, you can use online archives or podcast service, which is more and more popular every week.

Those new ways in broadcasting keep Český rozhlas at the top of the other broadcasting rivals from commercial category and hopefully it will stay on top for a very long time.

Literatura a prameny

1. Tištěná literatura

JEŠUTOVÁ, Eva. *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. Vyd. 1. Praha: Český rozhlas, 2003, 667 s. ISBN 80-867-6200-9.

JUNEK, Marek. *Svobodně!: Radio Svobodná Evropa 1951-2011*. 1. vyd. Praha: Radioservis, 2011, 255 s. ISBN 978-808-6212-838.

KONVIČKOVÁ, Vendula. *Vnímání rozhlasových reklamních spotů u středoškolské mládeže*. Zlín, 2011, 57 s. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati.

MALEČEK, Václav. *Koncesionářské poplatky*. Brno, 2009, 40 s. Bakalářská Práce. Masarykova Univerzita.

PACOVSKÝ, Jaroslav. *Na vlnách rozhlasu: (1923-1993)*. Vyd. 1. Praha: Český rozhlas, 1993, 158 s.

SEDLÁČEK, Karel. *Vzpomínka na Plzeň : čas lámání chleba a charakterů: Československý rozhlas Plzeň - srpen 1968 a roky poté*. Praha: Karel Sedláček, 2011.

TOMÁŠ, František. *Je sedm hodin středověkého času: Postavy a příběhy ze začátku Svobodné Evropy*. 2. vyd. Praha: EEE, 212 s. 1991.

VOTAVOVÁ, Jarmila. *Stručný nástin historie Českého rozhlasu*. Praha: Studijní a výzkumné oddělení Českého rozhlasu, 1993, 144 s.

K rozhlasové historii a teorii: sborník příspěvků z jarního semináře 2001, pořádaného Sdružením pro rozhlasovou tvorbu a Katedrou žurnalistiky UK, FSV. Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, 2001, 49 s.

Volá Londýn: historie českého a slovenského vysílání BBC : (1939-2006). Editor Milan Kocourek. Praha: Ottovo nakladatelství, 328 s. ISBN 978-80-7451-318-3.

2. Prameny

Český rozhlas, odbor Archivních a programových fondů, Vinohradská 12, 120 99
Praha 2

3. Internetové zdroje:

www.rozhlas.cz

www.pribehrozhlasu.cz

www.medialnikurzy.cz

www.televize.cz

www.radio.cz

www.bbc.co.uk

www.britskelisty.cz

www.mediaguru.cz

Seznam příloh

Příloha č. 1: Nákres Popova přijímače

Příloha č. 2: Marchese Guglielmo Marconi - fotografie

Příloha č. 3: Vysílací stan Radiojournalu, Kbely, rok 1923 - Foto: Archivní a programové fondy Českého rozhlasu.

Příloha č. 4: Mapa oblasti Hladové zdi v Praze

Příloha č. 5: Miloš Čtrnáctý - fotografie

Příloha č. 6: Fotografie haly Českého rozhlasu v Praze po zásahu letecké pumy

Příloha č. 7: Mirko Očadlík - fotografie

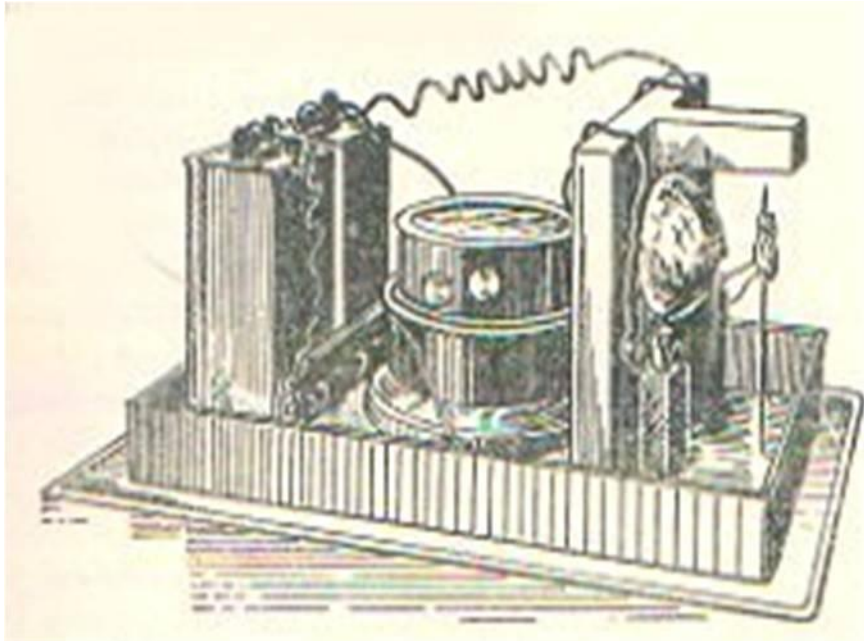
Příloha č. 8 : Anna Hostomská - fotografie

Příloha č. 9: Budova Českého rozhlasu v Plzni - fotografie

Příloha č. 10: Budova Českého rozhlasu v Praze - fotografie

Přílohy

Příloha č. 1: Nákres Popova přijímače

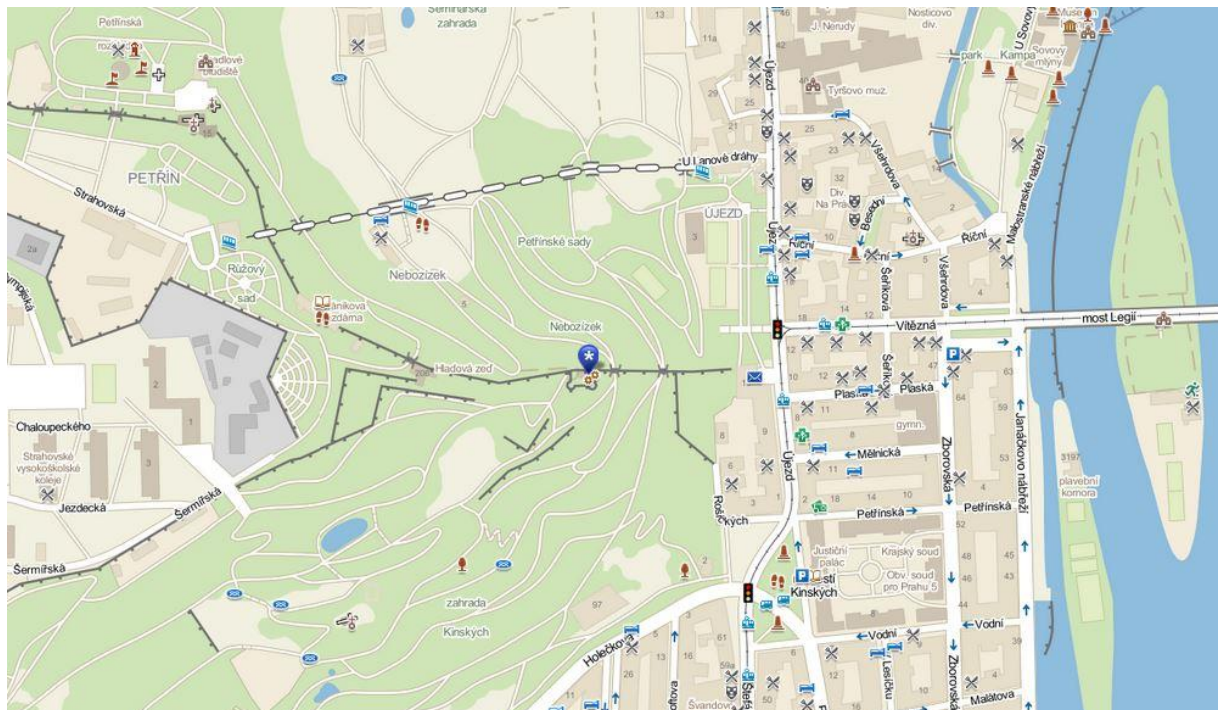
Příloha č. 2: Marchese Guglielmo Marconi

Příloha č. 3: Vysílací stan Radiojournalu, Kbely, rok 1923

Příloha č. 4: Mapa oblasti Hladové zdi v Praze

Příloha č. 5: Miloš Čtrnáctý

Příloha č. 6: hala Českého rozhlasu v Praze po zásahu letecké pumy

Hala rozhlasu po zásahu letecké pumy – Foto: Archiv ČRo

Příloha č. 7: Mirko Očadlík

Příloha č. 8. Anna Hostomská

Příloha č. 9: Budova Českého rozhlasu v Plzni

Příloha č. 10: Budova Českého rozhlasu v Praze

